

УМОВИ ЗАЛУЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ НА УКРАЇНСЬКІ ПІДПРИЄМСТВА

© Томич П.М., 2012

Розглянуто поняття іноземних інвестицій та форми їх залучення на вітчизняних підприємствах. З метою підвищення результативності їх діяльності наголошено на необхідності залучення іноземних інвестицій та розглянуто законодавчу базу у цьому напрямі.

Ключові слова: інвестиційна діяльність, іноземні інвестиції, форми залучення інвестицій, нормативно-правове поле.

P. Tomych

Lviv Polytechnic National University

TERMS OF ATTRACTING OF FOREIGN INVESTMENT IN UKRAINIAN ENTERPRISES

© Tomych P., 2012

In the article the notion of foreign investment, and forms of their attracting in domestic enterprises is considered. With the purpose of increase of effectiveness of their activity in the article the need to attract foreign investment is underlined and a legislative base is considered in this area.

Key words: investment activity, foreign investments, forms of investment, legal framework.

Актуальність проблеми та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Як відомо, інвестиційна діяльність пов'язана із залученням вітчизняного або іноземного капіталу у різних формах. Інвестувати можна грошима та передаванням рухомого і нерухомого майна, фондових інструментів, нематеріальних активів. Ключовою категорією цього процесу виступає поняття інвестицій.

Інвестиції – це вкладення коштів у об'єкти інвестування з метою одержання прибутку та досягнення інших цілей. Їх класифікують за багатьма ознаками. За формами власності інвесторів інвестиції поділяють на:

- приватні (здійснюють фізичні особи або юридичні особи недержавної форми власності);
- державні (здійснюють державні та місцеві органи влади, державні підприємства, установи з бюджетних фондів);
- іноземні (здійснюють фізичні та юридичні особи іноземних держав);
- спільні (реалізовані спільно приватними та/або державними вітчизняними й іноземними суб'єктами інвестиційної діяльності).

Враховуючи це, іноземні інвестиції є різними формами вкладень іноземних інвесторів, якими можуть бути як юридичні (фізичні особи), так інституції, організації та держави.

Проте за регіональною ознакою також розрізняють внутрішні й іноземні інвестиції. Внутрішні інвестиції – це вкладення коштів в об'єкти інвестування певної держави, а до іноземних належить придбання різних фінансових інструментів інших держав (акцій закордонних компаній, облігацій тощо) [2]. Тобто іноземними є також фінансові інвестиції, спрямовані за межі країни.

Звернувшись до законодавчо-правового поля інвестування, слід відзначити таке. У Законі України “Про інвестиційну діяльність” № 5492-17 зі змінами і доповненнями від 20.11.2012р. визначено, що іноземні інвестиції за своїм сутнісним змістом є вкладенням коштів іноземним

інвестором у різні об'єкти з метою одержання прибутку. Водночас, іноземним інвестором є іноземні юридичні особи, фізичні особи (громадяни з постійним місцем проживання за межами України), іноземні держави, міжнародні урядові і неурядові організації тощо [3]. У Законі України "Про режим іноземного інвестування" № 4835-17 зі змінами і доповненнями від 16.12.2012 р. іноземні інвестиції визначаються як цінності, що вкладаються іноземними інвесторами в об'єкти інвестиційної діяльності відповідно до законодавства України з метою отримання прибутку або досягнення соціального ефекту [4].

Отже, у відповідності до норми чинного законодавства іноземними є вкладення коштів або інших цінностей, які здійснені іноземним інвестором. Тоді за регіональною ознакою доцільніше поділяти інвестиції на зовнішні та внутрішні.

Іноземні інвестиції можна здійснити у різних формах:

- часткової участі у підприємствах (створення спільних підприємств);
- створення нових підприємств або придбання у повну власність діючих підприємств;
- придбання нерухомого чи рухомого майна шляхом прямого одержання майна та майнових комплексів або у формі акцій, облігацій та інших цінних паперів;
- придбання прав користування землею та концесій на використання природних ресурсів на території України;
- придбання інших майнових прав;
- здійснення інших форм іноземного інвестування [3].

Усі форми іноземного інвестування можна поєднати у дві групи: прямі та портфельні інвестиції [5,6]. Відповідно до першої групи потрібно зарахувати ті форми вкладень, які забезпечуватимуть контроль за діяльністю підприємства. Це, наприклад, можуть бути створення нових підприємств, придбання прав користування землею тощо. У іноземній практиці прямими вважаються інвестиції, що забезпечують володінням їх власником не менш ніж 25 % статутного капіталу акціонерного товариства (за визначенням МВФ). За американським законодавством прямою вважається інвестиція, що забезпечує володіння не менше 10 % статутного капіталу підприємства. У країнах Європейського Союзу ця частка коливається в межах 20–25 %, а у Канаді, Австралії і Новій Зеландії становить до 50 %.

До другої групи належатимуть вкладення в іноземні підприємства або цінні папери, які приносять інвесторові відповідний дохід, але не дають права контролю над підприємством. Вони переважно пов'язані із придбанням майна у формі акції та інших цінних паперів.

Аналіз останніх наукових досліджень з досліджуваної проблеми та визначення питань, що не вирішені. Згідно з О.А. Базилінською, необхідність залучення іноземних інвестицій виникає за:

- обмеженості внутрішніх інвестиційних ресурсів;
- низької інвестиційної активності власних інвесторів;
- необхідності залучення разом з інвестиціями нової техніки і технології;
- бажання створити конкурентоспроможну економіку, освоїти світові ринки, необхідності посилення "відкритості" економіки;
- потреби в модернізації соціальної структури суспільства;
- наявності політичних мотивів тощо [7].

Отже, іноземні інвестиції забезпечують доступ до сучасних технологій у сфері виробництва та управлінської діяльності, розвитку ринку товарів та послуг, сприяють досягненню макроекономічної стабільності тощо. Крім того, іноземна інвестиційна діяльність відіграє ключову роль у розвитку ринкової інфраструктури та здійсненні низки результативних ринкових перетворень.

Незважаючи на це, сучасні ринкові умови не сприяють розвитку інвестиційної діяльності на вітчизняних підприємствах. Сьогодні найпривабливішими для іноземних інвесторів і надалі залишаються традиційні галузі економіки: металургія, машинобудування, хімічна промисловість, харчова промисловість. Наступними за пріоритетністю є такі галузі, як автомобільна промисловість, споживча електроніка, високі технології, вітроенергетика, виробництво біопалива, логістика тощо.

Проте збільшення притоку зовнішнього капіталу у ці галузі та в українську економіку, загалом, не відбувається. За оцінками Міністерства економіки, загальна потреба в інвестиціях для структурної перебудови економіки України становить від 140 до 200 млрд дол. США, а щорічна потреба – близько 20 млрд дол. США. Обсяг необхідних іноземних інвестицій в економіку України становить 40–60 млрд дол. США. За оцінками експертів Всесвітнього банку, для досягнення рівня розвитку США Україні потрібно загалом 4 трлн. дол. США [8]. Незважаючи на це, у 2012р. показники інвестиційної привабливості вітчизняної економіки досягли критично низького рівня, українська економічна сфера та система управління не створила передумови для позитивного інвестиційного клімату (сукупності політичних, правових, економічних та соціальних умов, що забезпечують та сприяють інвестиційній діяльності вітчизняних та закордонних інвесторів) [9]. Інвестиційний клімат в Україні і надалі залишається несприятливим. Тому чинники його покращення та умови залучення іноземних інвестицій на підприємства потребують ретельнішого дослідження.

Мета роботи. У відповідності до вказаної проблеми, зважаючи на підкреслену необхідність іноземного інвестування, у статті потрібно розглянути чинники покращення інвестиційного клімату країни та умови залучення іноземних інвестицій на українські підприємства.

Викладення основного матеріалу дослідження з науковим авторським обґрунтуванням отриманих результатів. Інвестиційна привабливість України знижується внаслідок негативного впливу низки чинників. До них зараховують:

- достатнє законодавче забезпечення процесу інвестування;
- недосконалість правового середовища;
- політичну нестабільність;
- непрозорість державної політики;
- надмірну фіскальну та складну митну політику держави;
- недосконалість ринкової інфраструктури та її інституційного забезпечення тощо [9].

Більшість із зазначених чинників виникли внаслідок недосконалої законодавчої бази для залучення іноземних інвестицій та можуть бути усунені шляхом її реформування.

Недостатнє законодавче забезпечення процесу інвестування характерне для законодавчої бази, що складається із понад 100 нормативних документів (законів, постанов, указів, положень, інструкцій тощо). Основними Законами, які регулюють процес іноземного інвестування в Українські підприємства є Закон України “Про інвестиційну діяльність” № 5492-17 зі змінами і доповненнями від 20.11.2012р., Закон України “Про режим іноземного інвестування” № 4835-17 зі змінами і доповненнями від 16.12.2012р., Податковий кодекс України № 2755-VI від 02.12.2010р. (на підставі прийняття якого припинена дія Закону “Про оподаткування прибутку підприємств”), Закон України “Про захист іноземних інвестицій на Україні” № 1540а-XII від 10.09.1991 р., Закон України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо стимулювання іноземних інвестицій та кредитування” № 2155-17 від 27.04.2010р. тощо. Існує також низка законів, що втратили чинності та законодавчі акти, які були прийняті їм на заміну. Це ускладнює процес вивчення нормативної бази, її єдиного трактування і, як наслідок, дотримання.

Незважаючи на численну кількість нормативних актів, законодавчо невизначеними та неопрацьованими залишається низка питань: процеси іноземного кредитування, створення кредитних співтовариств, страхування іноземних інвестицій, створення страхових фондів тощо. Крім того, потрібно на законодавчому рівні сприяти розвитку фондового ринку України, адже іноземні інвестиції можуть здійснювати у портфельній формі шляхом придбання цінних паперів вітчизняних емітентів.

Недосконалість правового середовища визначається недоліками законодавчої бази залучення іноземних інвестицій. Чинне законодавство є непостійним та суперечливим. Вирішенням цієї проблеми може стати прийняття єдиного акта, який регулює допуск іноземного капіталу в економіку країни та урегулювання питань пов'язаних із страхуванням та кредитуванням іноземних інвестицій. Також у законодавчому плані удосконалення потребує процес реєстрації іноземних інвестицій та підтримання прозорих схем концесійної діяльності.

Із законодавчою базою залучення іноземних інвестицій (недоліки податкового законодавства) пов'язана надмірна фіскальна і складна митна політика держави. Чинне податкове законодавство України не передбачає будь-яких істотних пільг, які б сприяли залученню інвестицій на територію України. Крім того, інвестор на території України зіштовхується із податковими ризиками, пов'язаними із нестабільністю податкових ставок, значним податковим тиском (штрафи, перевірки) тощо. Вирішенням цієї проблеми може стати визначення системи податкових пільг, призначених для іноземних інвесторів.

Чинне нормативно-правове поле митної діяльності не дозволяє зменшити митні бар'єри для підприємств із іноземними інвестиціями. Вони призводять до надмірних витрат через необхідність сплати різного мита, а також великих втрат через затримки митного оформлення та необхідність компенсації витрат перевізників (наприклад, за простій транспортних засобів). У цьому аспекті доопрацювання вимагає митний кодекс України, який серед інших документів також регулює процес іноземного інвестування.

Державну політику залучення іноземних інвестицій здійснює Кабінет Міністрів і Національний банк України, регулює Верховна Рада. На регіональному рівні в управлінні іноземними інвестиціями беруть участь органи місцевої адміністрації. Їм делеговані функції соціально-економічного розвитку регіонів.

Непрозорість державної політики пов'язана не лише із відсутністю (недоступністю) інформації щодо її перспектив та напрямів здійснення. Інвесторам перешкоджає раптовість прийняття деяких рішень та законодавчих актів, які вступають в силу негайно, або й мають зворотну дію. Для усунення дії цього чинника актуальним може стати ведення відстрочки застосування положень нових законів, що погіршують умови діяльності іноземних інвесторів та всебічне інформування про напрямки державної інвестиційної політики. Спростити доступ до інформації можна створенням сайтів, наданням безкоштовних консультацій тощо.

Недосконалість ринкової інфраструктури та її інституційного забезпечення, з одного боку, перешкоджає іноземним інвесторам, а з іншого, є об'єктом інвестування. Для усунення негативної дії такого чинника, необхідно покращити роботу фондових бірж, комерційних банків, страхових компаній, інвестиційних компаній і фондів; утворити Український банк реконструкції та розвитку та національну страхову компанію з страхування ризиків вітчизняних та іноземних інвесторів [10].

Політична нестабільність, що проявляється внаслідок зміни урядів, політичних курсів, умов ведення бізнесу тощо негативно позначається на іноземних інвестиціях. Як наслідок, повільні темпи приватизації, високий рівень темпу інфляції та неконвертованість національної валюти не дозволяють Україні залучити необхідний обсяг інвестицій для розвитку економіки.

Отже, умовами залучення іноземних інвестицій на українські підприємства:

- удосконалення законодавчої бази шляхом формування чітких правових норм щодо використання іноземних інвестицій;
- оптимізування податкової системи з урахуванням можливості надання певних пільг;
- формування захисту іноземних інвестицій;
- забезпечення політичної стабільності, в основу якої потрібно закласти створення механізмів виконання наступними урядами забор'язань попередніх;
- формування інвестиційної інфраструктури, яка сприятиме раціональному використанню іноземних інвестицій;
- забезпечення захисту іноземних інвестицій не тільки економічними, але й політичними засобами;
- створення можливостей для підприємств з іноземними інвестиціями послідовного доступу до банківських кредитів;
- можливість вивезення іноземними інвесторами заробленої частини прибутку тощо.

Однак, Україна має низку переваг для заохочення іноземного інвестування. До них можна зарахувати: низький курс національної валюти; значний природно-ресурсний потенціал; високий рівень промислового виробництва, стратегічно вигідне географічне розташування, наявність готових незадіяних виробничих потужностей тощо [10].

Висновки і перспективи подальших наукових розробок у даному напрямі. Іноземні інвестиції – це цінності, які вкладають іноземні інвестори в об’єкти інвестиційної діяльності відповідно до законодавства України з метою отримання прибутку або досягнення соціального ефекту. Вони мають велике значення для розвитку національної економіки країни (забезпечують доступ до сучасних технологій у сфері виробництва та управлінської діяльності, розвитку ринку товарів та послуг, сприяють досягненню макроекономічної стабільності тощо). Проте сьгоднішні умови їх впровадження є несприятливими. Зокрема іноземному інвестуванню перешкоджають: недосконалість правового середовища, політична нестабільність, непрозорість державної політики, достатнє законодавче забезпечення процесу інвестування, надмірна фіскальна та складна митна політика держави, недосконалість ринкової інфраструктури та її інституційного забезпечення тощо.

Для усунення зазначених негативних чинників потрібно першочергово реформувати законодавчу базу для залучення іноземних інвестицій та здійснити низку інших заходів: визначення системи податкових пільг для іноземних інвесторів, створення сайтів з метою надання безкоштовних консультацій з питань інвестування, створення Українського банку реконструкції та розвитку та національної страхової компанії з страхування ризиків вітчизняних та іноземних інвесторів тощо.

У подальших дослідженнях за проблемою слід вивчити поняття стратегії і тактики інвестиційної діяльності, приклади їх реалізації на промислових підприємствах, принципи формування тощо.

1. Т.В. Майорова *Інвестиційна діяльність: підруч. [для студ. вищ. навч. М 14 закл.] / [Т.В. Майорова]. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 472 с.* 2. Моїсеєнко І.П. *Інвестування Навч. посіб. / І.П. Моїсеєнко- К.: Знання, 2006. – 490 с.* 3. Закон України “Про інвестиційну діяльність” № 5492-17 зі змінами і доповненнями від 20.11.2012 р. 4. Закон України “Про режим іноземного інвестування” № 4835-17 зі змінами і доповненнями від 16.12.2012 р. 5. Козик В.В. *Міжнародні економічні відносини: Навчальний посібник. 7-те вид., стереот. / Козик В.В., Панкова Л.А., Даниленко Н.Б. – К.: Знання, 2008. – 406 с.* 6. *Міжнародна економіка: підручник / [А.П. Румянцев, Г.Н. Клишко, В.В. Рокоча та ін.]. За ред. А.П. Румянцева. – К.: Знання-Прес, 2003. – 447 с.* 7. Базилінська О.Я. *Макроекономіка: Навч. пос. / О.Я. Базилінську, 2-ге вид., випр. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 442 с.* 8. Матвієнко П.В. *Покращення інвестиційного клімату – пріоритетне завдання державного управління // Інвестиції: практика та досвід 2007. – №1. – С. 10.* 9. Агафонова Н. *Інвестиції в Україні: багато говорять – мало хто бачив/ Н.Агафонова//Лівий берег. – 2012. – № 10. – [Електронний ресурс]. – доступний з: http://blogs.lb.ua/nataliya_agafonova/175772_investitsii_ukraini_bagato.html.* 10. Найко А.В. *Залучення іноземних інвестицій в країну: проблеми та перспективи у світлі сучасних реформаційних процесів/ А.В.Найко – [Електронний ресурс] – доступний з:<http://www.newland.com.ua/pages/investment.php>.*